

Janne Bjerre Christensen i RÆSON:

Irans nye præsident: En folkelig fundamentalist?

11. juli 2005 | Endnu en gang har et iransk valg forbløffet omverdenen. For otte år siden kom den under-tippede reformist Khatami til magten; denne gang blev valgets uforudsete vinder en erklæret fundamentalist, Mahmoud Ahmadinezhad. "En iransk talibanisering", råber pessimisterne. "Vent og se", lyder det fra de bekymrede optimister.

Af Janne Bjerre Christensen

"Det eneste, det fortæller mig, er, at end ikke iranerne ved, hvad der foregår blandt iranere," skrev en iransk filminstruktør til mig efter valget. Det var ikke kun de vestlige medier, som havde galt fat i fornemmelserne inden Irans præsidentvalg. Ret beset var der ingen, som forudså, at Irans næste

præsident ville blive den 48-årige Mahmoud Ahmadinezhad, Teherans borgmester siden 2003. End ikke da han i første valgrunde sneg sig ind på en 2. plads og sikrede sig en anden runde mod den tidligere præsident Akbar Hashemi-Rafsanjani, en af regimets mest magtfulde mænd, blev den politiske nobody spået mange chancer. Ikke desto mindre vandt Ahmadinezhad overbevisende 61,6 procent af stemmerne mod Rafsanjanis 35,9 procent. Tilbage står et land, hvor samtlige folkevalgte organer er i hænderne på konservative hardlinere: Parlamentet, byrådene og nu præsidentposten. Irans reformister tabte til demokratiet.

Men hvad var det, der ramte Iran så uventet? Er iranerne nu med et snuptag blevet fundamentalister - igen? Og hvad kan vi forvente fremover? Vil den nye præsident indføre en "talibanisering" af Iran, som den reformvenlige modkandidat Karroubi beskyldte ham for i de ophedede dage efter valget?

Revolutionens religiøse ånd

Mahmoud Ahmadinezhad er blevet betegnet som en 'radikal islamisk socialist', hvilket indikerer det sammenrend af egenskaber, der skaffede ham posten. Han har en Ph.D.-grad som civilingeniør, men det, der vækker størst bekymring, er hans militære

baggrund. Han tilsluttede sig Revolutionsgardisterne i 1986, var kommandør under krigen mod Irak og har været instruktør for de militante bassij-militser, som han stadig er i tæt kontakt med. Mange iagttagere peger på, at det netop var en mobilisering af det landsdækkende bassij-netværk, som spillede en afgørende rolle i valgkampen. Og de frygter derfor, at Ahmadinezhads valgsejr vil bane vejen for en genkomst af bassij'ernes angreb på unge, som opfører sig 'for vestligt'.

Flere af Teherans kulturhuse er blevet konverteret til religiøse centre. Billboards med David Beckham er blevet bandlyst. Fast food-restauranter lukket. Og han har sågar foreslået at begrave martyrer fra krigen i byens rundkørsler til evigt minde om deres ofre for revolutionen.

Der er ingen tvivl om, at Ahmadinezhad gerne vil genoplive revolutionens religiøse ånd. Han udtrykker stærk loyalitet overfor Khomeinis idealer, og har fuld opbakning fra den religiøse leder, Ayatollah Ali Khamenei. I sine to år som borgmester har han kulturelt set kørt en stram, konservativ linie. Flere af byens kulturhuse er blevet konverteret til religiøse centre. Billboards med David Beckham er blevet bandlyst. Fast food-restauranter lukket. Og han har sågar foreslået at begrave martyrer fra krigen i byens rundkørsler til evigt minde om deres ofre for revolutionen. På den baggrund har han tiltrukket

stemmer fra de mest konservative kredse, der raser mod ethvert udslag af 'vestlig dekadence' og gerne ser en ekstremt stram kønsadskillelse genindført i det offentlige rum. Men det forklarer dog ikke, hvorfor Ahmadinezhad kunne tiltrække så mange stemmer – endda fra folk, som i valgets første runde havde stemt på en reformist. Snarere er det hans promovning af revolutionens idealer om social retfærdighed, der skaffede ham støtter.

Social retfærdighed

Hvor hans modstander, den 70-årige Hashemi-Rafsanjani, forsøgte sig med funky, ungdommelige kampagner og fik de rige folks børn i Teheran til at sætte 'Hashemi'-stickers på deres dyre biler, talte Ahmadinezhad til de fattige og til den del af middelklassen, som kæmper med landets arbejdsløshed. Officielt er arbejdsløsheden på omkring 15 procent, dog op mod 35 procent blandt de 15-24-årige.

Alle iagttagere har vidst, at spørgsmålet om arbejdsløshed ville blive vigtigt i valgkampen. Men ingen vidste, *hvordan* det ville blive vigtigt. De fleste analyser har fra et makro-økonomisk synspunkt understreget det fornuftige i Rafsanjanis kinesiske reformmodel – at genskabe relationerne til udlandet for derigennem at skabe rum for udenlandske investeringer og privatisering af den uigennemskuelige offentlige sektor. Men dét budskab havde Rafsanjani ikke held med at sælge. For overfor det stod Ahmadinezhads populistiske retorik om at give penge til de fattige og bekæmpe korruption, manifesteret i hans egen person. Folk kunne identificere sig med hans uprætentiøse fremtoning og ydmyge baggrund. "Jeg er som jer," gentog Ahmadinezhad, der er søn af en smed, mens han fremviste sit spartanske hjem og i valgkampens hede kørte fra provins til provins i sin ordinære paykan-bil (der er hvermandseje i Iran) og gjorde sit ansigt bekendt. I modsætning til rigmanden Rafsanjani, der blev i Teheran.

Man skal heller ikke tage fejl af, at han har været Teheran en god borgmester. Infrastrukturen er blevet forbedret, byen er blevet mere ren, nye biblioteker og sportsarenaer er blevet bygget. Om end det var ganske vanskeligt at se et sammenhængende økonomisk program bag hans valgløfter, har han vist sit værd - først som guvernør i provinsen Ardabil (1993-97) og siden som borgmester.

Protest-stemme?

Samtidig er han dybt religiøs, men – i modsætning til Rafsanjani - ikke en mullah. Ahmadinezhad er således kun den anden præsident siden revolutionen i '79, som ikke er religiøst lærd. Han har dermed kunnet samle stemmer fra den enorme del af befolkningen, som hele tiden har været og fortsat er meget religiøse, men som er dybt frustrerede over systemets magtfuldkommenhed og mullahernes korruption. I dét lys kan hans overraskende valgsejr ses som en protest-stemme overfor regimet, ikke ulig den opbakning, som Khatami fik for otte år siden.

Det er disse kontraster, som for alvor har forvirret iagttagerne. Og det vidner ikke blot om store skel mellem Irans sociale klasser, men i høj grad også mellem landets *kulturelle* klasser. Mellem land og by. Og mellem dem, der ønsker at nærme sig Vesten (økonomisk, politisk, kulturelt, socialt) og dem, der enten ikke har lyst eller råd til det, og som fastholder en klar nationalistisk modstand overfor den amerikanske sabelraslen.

Netop forholdet til Vesten har lagt ved til bekymringen over Ahmadinezhads sejr, fordi han som den eneste præsidentkandidat har fastholdt revolutionens retoriske satanisering af USA. At skabe relationer til Vesten er ikke nødvendigt for at løse Irans problemer, understregede han inden valget, og USA blev nævnt som det sidste land, Iran bør indgå dialog med.

Så her står vi: Sociale reformer á la Robin Hood, kulturel konservatisme, et nationalistisk ønske om at isolere sig fra udlandet. Et konglomerat af venstrefløjs- og højrefløjssynspunkter, som – uden sammenligning i øvrigt – kan minde om Dansk Folkepartis.

Så her står vi: Sociale reformer á la Robin Hood, kulturel konservatisme, et nationalistisk ønske om at isolere sig fra udlandet. Et konglomerat af venstrefløjs- og højrefløjssynspunkter, som – uden sammenligning i øvrigt – kan minde om Dansk Folkepartis. Umiddelbart har det tændt samtlige alarmknapper både internationalt og nationalt. Ikke kun af frygt for tilbageslag i forhold til den sociale og politiske frihed, iranerne trods alt har ranet sig i de

forgangne år, men også fordi det er vanskeligt at se hans religiøse synspunkter forenet i en progressiv linie, der kan bringe Iran på fode økonomisk. For eksempel har Ahmadinezhads politiske støtteparti – Abadgaran – i det forgangne år forsøgt at blokere lovforslag om udenlandske investeringer med henvisning til islam og den nationale sikkerhed. Før valget udtalte Ahmadinezhad, at Irans børsmarked burde lukkes, fordi det kan sammenlignes med gambling, og den slags strider mod Islam. Ikke overraskende har dét fået en del iranske økonomer til at himle.

Efter valget: Spil for galleriet?

Resultatet er dog – som alt andet i Iran – ofte langt mere sammensat. Da han først blev valgt, lagde Ahmadinezhad en noget mere moderat og forsonende tone for dagen. Nej, Irans børsmarked skulle alligevel ikke lukkes, kapitalister kan ikke sidestilles med gamblere - ”vi vil give børsmarkedet vores fulde opbakning”, udtalte han ifølge Reuters og IranMania.

”Der vil ikke være plads til ekstremisme,” sagde han på sit første pressemøde, og påpegede at ”økonomien er vigtigere end de sociale emner.” Hans rådgiver, Mehdi Kalhor, har efterfølgende overrasket alle ved at sige, at kvinder kan gå klædt som de vil, at alle former for musik skal være tilladt, og at ytringsfrihed er en vigtig del af et udviklet samfund. ”Hr. Ahmadinezhads arbejde vil blive rettet mod at forebygge regeringens indblanding i folks private domæne. Vores mål er at sætte en stopper for censur og pres,” udtalte Kalhor ifølge avisen E’temads hjemmeside d. 29/6. Det må man da kalde nye toner.

Ahmadinezhad har rakt en forsonende hånd både ud til sine politiske modstandere og til Vesten. Han insisterer som alle andre på, at det er Irans ret at udvikle atomteknologi, men understreger, at han gerne vil styrke relationerne til EU.

Ahmadinezhad har desuden rakt en forsonende hånd både ud til sine politiske modstandere og til Vesten. Han insisterer som alle andre på, at det er

Irans ret at udvikle atomteknologi, men understreger, at han gerne vil styrke relationerne til EU.

Spil for galleriet? For at gøre indtryk ikke mindst på udlandet - ”for foreign consumption”? Et forsøg på at nedtone frygten for Khomeinis genopstandne rædselsregime, hvor politiske modstandere blev fysisk eliminerede, kvinder og minoriteter undertrykt? Ja, muligvis. Der er bestemt grund til skepsis. Men flere iagttagere advarer dog mod at ”præ-dæmonisere” Ahmadinezhad, før han overhovedet er trådt til som præsident.

Irans atomteknologi og relationen til USA

Visse ting vil der næppe blive røkket ved. Forhandlingerne om Irans atomteknologi er én af dem. Indtil videre har det ikke været præsidenten, men den moderat konservative Hassan Rohani, der har ledet forhandlingerne. Og selvom Hassan Rohani nu, uventet, har valgt at træde tilbage som chefforhandler, vil det være svært at forestille sig, at den internationalt uerfarne Ahmadinezhad vil få reel indflydelse på disse spørgsmål. Som Amir Ali Nourbakhsh, der er redaktør af det Teheran-baserede månedstidsskrift Iran Focus, sagde til mig før valget: ”De vil overlade [atomkraft-forhandlingerne] til folk, som den øverste leder stoler på: moderate, fornuftige folk, som samtidig ikke er alt for radikale.” Det er derfor også svært at forestille sig, at den øverste leder vil lade Ahmadinezhads anti-amerikanske udmeldinger udstikke en ny, international kollisionskurs på et tidspunkt, hvor Iran i høj grad har brug for at forhandle med USA.

Man kan dog frygte at valget af Ahmadinezhad vil lægge ved til det neo-konservative begær efter at vælte det iranske regime. Amerikanerne replicerede da også lynsnart på hans valgsejr ved at udpege Ahmadinezhad som en af bagmændene bag den 444 dage lange besættelse af den amerikanske ambassade i 1979-80, hvor 52 amerikanere blev tilbageholdt. Beskyldninger, som dog er blevet afvist af dem, der faktisk orkestrerede gidseltagningen. Desuden er Ahmadinezhad blev beskyldt for at have deltaget i mordet på en kurdisk oppositionsleder i Wien i 1989. Han har selvsagt afvist alle anklager.

De interne forhold i regimet

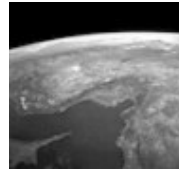
Internt i regimet kan man nok forvente en større stabilitet, fordi reformfløjen kun i meget begrænset omfang er repræsenteret. Der vil derfor være færre slagsmål mellem parlamentet og det udpegede

Vogternes Råd, og det vil reelt være den religiøse leder Khamenei, der udstikker landets retningslinier. Ahmadinezhad – der ikke forspilder en chance for at udtrykke sin loyalitet overfor Khamenei – vil næppe udfordre hans magt, men vi kan nok forvente, at Khamenei vil puffe Ahmadinezhad på plads, hvis han bliver for rabiater for eksempel i forhold til kønsadskillelse eller blokering af udenlandske investeringer (se iøvrigt RÆSON, d. 16. juni). Før vi ved, hvem Ahmadinezhad vil udpege som sine ministre, er det svært at afgøre, hvor hård hans kurs reelt vil blive.

Valget rejser derfor helt klart flere spørgsmål end det giver svar. Dels bliver det interessant at se, om og hvordan Ahmadinezhad kan gennemføre sine løfter om social retfærdighed. Dels holder alle vejret i forhold til den politiske atmosfære. Det vil være højst overraskende, men er selvfølgelig ikke utænkeligt, at Ahmadinezhad virkelig mener alle de progressive ting, han har sagt efter valget. Men hvis han følger disse signaler op, vil han hurtigt møde ligeså skarp modstand fra sine hardliner-støtter som den tidligere præsident Khatami. I så fald vil Iran fortsætte sin vakkelvorne og højst originale et-skridt-frem-og-to-til-siden-kurs.

Reformfløjens svar

Dele af reformfløjen formår dog at bevare modet, trods deres usvigelige nederlag. Reformisterne tabte til demokratiet, understreger Mohammad Ghoochani i en leder i den reformivrige avis Shargh, d. 26. juni. Ghoochani, der er kendt som en af reformfløjens mest markante redaktører, påpeger, at valget afspejler den demokratiske udvikling, Iran har gennemgået, og at reformisterne må tage ved lære af deres fejltagelser. De havde for mange kandidater, som spredte stemmerne, de manglede politiske græsrodsorganisationer og blev straffet for de forgangne års ineffektivitet. Men reformfløjen skal fortsætte som landets ”kritiserende minoritet”, siger han, og understreger reformbevægelsens vigtigste resultat: ”Så længe vi kan skrive artikler, præsentere vores holdninger, opstille kandidater og kritisere regeringen, har vi ikke tabt, heller ikke selvom det fortsat mislykkes for os at tiltrække folkets stemmer.” Det første store spørgsmål er selvfølgelig, om den kritiserende minoritet også fremover vil få lov til at ytre sin kritik.

Janne Bjerre Christensen (f.1973). Amanuensis, skribent, underviser. Cand.scient.anth. fra København og MA i Social Anthropology fra School of Oriental & African Studies, University of London. Forskningserfaring fra Iran. Primær undervisningserfaring mht. køn, kulturanalyse og islam samt Irans politiske udvikling. Erfaring i politisk administration og strategi. 2003-4 amanuensis ved Center for Komparative Kulturstudier, Københavns Universitet; forskningsassistent ved Center for Mellemøststudier, Syddansk Universitet, Odense. 2001-3 politisk konsulent for MF Naser Khader. Freelanceskribent bl.a. for Berlingske Tidende's "Univers"; Mellemøst-information, Månedsbladet Press og Weekendavisen. **Udvalgte artikler fx:** "Civilsamfundet: NGO'er et vendepunkt for Iran?" og "Demokratiseringen: Studenternes bevægelse" i Jarlner & Jerichow (red): *Iran. Revolution – reform?* Politikens Forlag og Udenrigspolitisk Selskab (2004) og 'Vejen til demokrati er ikke entydig' En beretning om det iranske civilsamfund" I: Seeberg & Erslev Andersen (red): *Et nyt Mellemøsten?* Syddansk Universitetsforlag (2003). Har i RÆSON skrevet: "Tilbage til fortiden? Konsekvenserne af Irans parlamentsvalg" (25.06.04) og "Iran: Selv højrefløjen lover reformer" (16.06.05)